

บทที่ 11

ชัยชนะของโรมันในแหลมอิตาลีและสงครามปุนิก

1. การดำเนินการ

ผู้ที่มุ่งสนใจในด้านภูมิศาสตร์ และพัฒนาการทางการเมืองในประวัติศาสตร์กรีกและโรมัน จะเห็นความแตกต่างกันอย่างชัดเจนหลายประการ กล่าวคือถ้าจะเทียบการเข้ามาอยู่รวมกัน在一起的ลักษณะเป็นกลุ่มก้อนแบบนครรัฐในจำนวนเนื้อที่อาจจะไม่ห่างกัน เป็นสังคมเกษตรกรรมเบื้องต้นคล้ายกัน การตั้งถิ่นฐานก็จะไม่ห่างจากเมืองหลวงในลักษณะที่มุ่งความปลอดภัยทางทหาร ศูนย์กลางการค้า และศูนย์กลางการเมืองร่วมกัน ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณเนื้อที่ราบก่อน แต่ในกรีกนั้น นครรัฐแต่ละส่วนจะถูกตัดขาดออกจากกันด้วยที่ราบสูงและภูเขาบ้าง บริเวณหัวแห่งของอ่าวและแม่น้ำบ้าง นครรัฐหลายแห่งจึงพัฒนาขึ้นอย่างโดดเดี่ยวและสร้างความเข้มแข็งเฉพาะนครรัฐตนเองเกิดการแข่งขันกัน และเกิดสงครามระหว่างกันไม่หยุดหย่อน จนในที่สุดผู้ที่เข้ามารวมนครรัฐเหล่านั้นเข้าด้วยกันจึงกลับมิใช่ชาวกรีกเองแต่เป็นมาซิโดเนีย ความเป็นนครรัฐเอกราชของกรีกก็ถึงแก่กาลอวสาน

สำหรับสถานการณ์ในโรมันนั้นมีความแตกต่างจากกรีซตรงที่ทางภาคตะวันตกของโรมก็คือชายฝั่งทะเล ที่ตั้งของโรมมีช่องทางสะดวกที่จะติดต่อกับช่องทางภายในเขตอินเทอร์แลนด์ตอนกลางและทางเหนือของแม่น้ำไทเบอร์ก็พุ่งเข้าสู่หัวใจของอุมเบรียและเอทรูเรีย กลายเป็นช่องทางคมนาคมทั้งในยามสงบและในยามศึก เหมือนที่อิทรัสกันเคยผ่านเข้ายึดครองละติอุมและแคมปานี ที่ตั้งของโรมันเหมาะมากตรงที่อยู่ที่ศูนย์กลางของทางนั้นพอดี สามารถเดินทางผ่านเข้าไปได้รอบทิศทาง และในทางยุทธศาสตร์ก็อยู่ในฐานะที่จะตัดศัตรูทางเหนือ และทางใต้ออกจากกันได้ เมื่อเป็นพันธมิตรกับละตินอื่น ๆ โรมก็สามารถตั้งตัวเป็นพี่เบิ้มได้ โดยที่ในสมัยของสปาร์ตา เอเธนส์ และที่ปีสไม่สามารถกระทำได้ในอดีต แต่โรมกลับสามารถรวมเมืองพี่เมืองน้องเหล่านั้นเข้าด้วยกันอย่างชาญฉลาด¹

¹ Ibid., p. 57

อย่างไรก็ดี อาจกล่าวได้ว่าไม่เฉพาะเพียงแต่การได้เปรียบด้วยสภาพภูมิศาสตร์เท่านั้นที่ทำให้โรมได้เป็นมหาอำนาจในแหลมอิตาลี แต่เป็นเพราะประสบการณ์จากชีวิตจริงที่โรมเคยประสบมาเองคือ ความตื่นตัวในด้านเสรีภาพที่โรมเคยรู้ซึ่งมาแล้ว ในสมัยการเรียกร้องเพื่อร่างประมวลกฎหมายของตน เพื่อรักษาสีทิสส่วนบุคคลนั้นเป็นสิ่งที่ชาวโรมันไม่ลืมและได้เอามาเป็นประโยชน์ในการปกครองเมื่อได้ขยายดินแดนออกไปแล้วด้วย ซึ่งความหมายของสิทธิพิเศษของประชาชนนั้นก็คือสิ่งที่โรมันได้เอาใจเขาไปใส่ใจเรา ทำให้การปกครองไม่มีปัญหา

โรมให้สิทธิการเป็นพลเมืองโรมันคือ

1. ป้องกันการขัดแย้งระหว่างผู้ปกครองและทาสหรือแม่แต่ชาวต่างชาติไม่ให้มีสาเหตุที่จะลุกขึ้นเรียกร้องสิทธิใด ๆ อีก
2. ให้มีสิทธิจัดการผลประโยชน์ของตนเอง อาทิเช่น การเป็นเจ้าของที่ดิน ทรัพย์สิน ทำให้เมืองขึ้นเหล่านั้นแน่ใจว่าตนก็ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายโรมัน
3. มีสิทธิในการส่งผู้แทนเข้าร่วมประชุมในสภาโรมัน รวมทั้งมีสิทธิในการโหวตด้วยสิทธิทั้งสามประการนี้ได้รับการยอมรับไม่เฉพาะในหมู่ชาวโรมันเท่านั้น แต่ยังรวมถึงบรรดาประเทศเพื่อนบ้านซึ่งเห็นคุณค่า และยังยอมรับในการให้ความเสมอภาคของกฎหมาย

โรมันด้วย โดยลักษณะทั่วไปแล้ว นครรัฐต่าง ๆ ของอิตาลีมีความแตกต่างกันอยู่มาก เช่น ละติอุม และแคมปานี มีความก้าวหน้าทางการเมืองเป็นอย่างมาก แต่ในบางโคตรตระกูล เช่น แซมเนียนั้นยังล้าหลัง โรมจึงต้องจัดระเบียบการปกครองโดยคำนึงถึงปัจจัยอันเป็นเครื่องประกอบหลายอย่าง ทั้งนี้โดยถือตามลักษณะของแต่ละแห่งนั้นเป็นเกณฑ์

การไปตั้งป้อมค่ายเพื่อควบคุมอาณานิคมนั้นเป็นลักษณะโดยทั่วไปของสารปกครองเมืองขึ้นแต่โรมจะใช้วิธีอื่นที่สามารถผูกใจเมืองขึ้นได้ดีกว่า คือการไปตั้ง *colonies*¹ โดยส่งทหารไปตั้งอยู่ที่สำคัญทางยุทธศาสตร์ส่วนบริเวณการค้า และเกษตรกรรมก็จะยังคงปล่อยให้ชาวพื้นเมืองดำเนินชีวิตไปตามปรกติ ชาวโรมันเองก็จะถูกส่งมาตั้งถิ่นฐานอยู่ด้วยเป็นบางส่วน ในลักษณะที่ไม่กระทบกระเทือนใจเจ้าของถิ่น ยกให้เป็น *Lation colony* โดยถือฐานะเทียบเท่าสมัยที่มีการรวมสันนิบาตละตินโดยมีโรมเป็นหัวหน้า กล่าวคือไม่ว่าจะเป็นชาวโรมันโดยกำเนิดหรือเป็นพันธมิตรก็มีสิทธิเสมอภาคกัน คือถ้าอพยพเข้าสู่เมืองหลวงก็จะมีฐานะเป็น “full citizens” เหมือนกัน นอกจากนี้ในแต่ละเมืองก็ดำเนินการปกครองด้านท้องถิ่นตามลำพังโดยที่รัฐบาลกลางจะเข้าไปเกี่ยวข้องน้อยที่สุด ซึ่งในที่สุดการดำเนินการดังนี้ ก็ได้ทำให้ชุมชนทหารชาวนาของโรมันได้มีโอกาสแพร่ขยายความเจริญแบบของโรมันไปยังดินแดนอื่น ๆ²

2. ชัยชนะของโรมันในแหลมอิตาลีตามลำดับ

ระยะเวลาตั้งแต่ปี 409—265 B.C นั้น โรมได้ขยายดินแดนกว้างขวางออกไปทั้งทางเหนือและใต้ เพราะแม้ขณะที่ยังมีการต่อสู้กันภายใน เมื่อมีศัตรูมาประชิดเมือง พวกพาทริเชียนและเพลเบียนก็จะรวมกัน เมื่อเสร็จศึกภายนอกก็จะหันกลับมาแก้ปัญหาภายในของตนเองต่อโรมจึงมิได้เพเลียงพล้าแก่ศัตรู ช้ำยังมีกำลังเพียงพอที่จะทำสงครามด้วยความเข้มแข็ง เด็ดเดี่ยว และมีชัยชนะเรื่อยมา เมื่อเมืองต่าง ๆ ในเขตละติอุมรวมกันเป็นสันนิบาตละตินทำการรุกรานโรมเมื่อปี 480 B.C โรมก็สามารถต่อต้าน และกลับทำสัญญาเป็นพันธมิตรกันต่อต้านพวกอีทรัสกัน และพวกอื่น ๆ เช่น โวลคี และเอควี ทางใต้ของโรม โรมกลายเป็นผู้นำของสันนิบาตละติน ขยายดินแดนไปจนจดดินแดนของพวกโกล แต่ต่อมาเมื่อโกลยกทัพลงมา โรมเองก็ต้องเพเลียงพล้าเมื่อ 386 B.C โรมก็ยอมไถ่เมืองด้วยทองคำคุณค่ามหาศาล และโกลก็ยกกองทัพกลับไป

¹ หมายความว่าคือ “provinces” ในปัจจุบัน

² *Ibid.*, p. 57

การขยายอำนาจ

1. สาธารณรัฐใหม่และประเทศเพื่อนบ้าน (509—392 B.C) ตอนปลายสมัยการปกครองระบอบกษัตริย์ของโรมันนั้น เนื้อที่ของโรมมีไม่เกิน 50 ไมล์ และมีอาณาเขตสิ้นสุดที่บริเวณแม่น้ำไทเบอร์พอดี้ มีอาณาเขตไม่ติดต่อกับทะเล ทางตะวันตกเป็นดินแดนของอีทรัสกัน ทำให้ลักษณะของโรมตอนนั้นก็คือดินแดนที่ช่วยตัวเองไม่ได้เลย ต่อมาเมื่อสามารถเอาชนะสนธิบัตละดินดังกล่าวแล้ว โรมจึงมีความเข้มแข็งขึ้น

2. สงครามกับพวกเอควี และโวลคี ซาป็น สิ้นสุดด้วยชัยชนะของโรมัน

3. การรุกรานของพวกโกล ประมาณ 400 B.C พวกเคลติก ข้ามช่องเขาเบรนนอร์เข้ามาถึงบริเวณลุ่มแม่น้ำโป พวกเคลติกนี้เป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่าโกล รบชนะอีทรัสกัน และตอนปลายศตวรรษที่ 4 ก็รุกถึงตอนใต้ของทะเลอาเดรียติก

ต่อมาปี 390 เดินทัพเข้าสู่โรม รบกันที่อัลเซีย โกลไม่สามารถยึดที่มั่นได้ และจุดประสงค์แท้จริงก็มิได้ต้องการละติอุม ดังนั้นหลังจากรออยู่ 7 เดือน ได้ข่าวพวกเวเนติรุกรานเข้ามาถึงแม่น้ำโป จึงยอมรับค่าไถ่เป็นเงิน 1000 ปอนด์จากโรม และยกกองทัพกลับไป ซึ่งบทเรียนที่ได้รับจากโกลก็คือโรมคิดว่าจะต้องสร้างป้อมค่ายที่มั่นคงยิ่งขึ้น

4. การยึดครองภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ของคาบสมุทร การยกเลิกสนธิบัตละดิน และการทำสงครามกับพวกแซมไนท์ เหล่านี้เป็นเหตุการณ์ที่แสดงการขยายอำนาจของโรมในช่วงระหว่างปี 390—280 B.C

5. ชัยชนะของโรมันในอิตาลีภาคใต้ นครรัฐของกรีกทางภาคใต้เริ่มแยกตัวเป็นอิสระมีตาเรนตุมเป็นเมืองใหญ่ที่สุด มีอำนาจที่สุด เป็นศูนย์กลางการค้า มีกองทัพเรือใหญ่ที่สุด ทำหน้าที่คุ้มครองรัฐกรีกในอิตาลี

ต่อมาเมื่อโรมันมาตั้งฐานทัพที่ทิวรี ตาเรนตุมก็เกิดระแวง ยิ่งเมื่อกองทัพเรือโรมันเดินทางมาถึงอ่าวหน้าเมืองตาเรนตุม กรีกก็เข้าโจมตีทันที กองทัพโรมันปราบชัย ตาเรนตุมยึดเมืองทิวรี โรมันจึงยกกองทัพบุกมาโจมตีตาเรนตุมใหม่

สงครามไพริสกับตาเรนตุม กษัตริย์กรีกคือไพริสเป็นกษัตริย์ผู้เข้มแข็งที่สุด ได้ใช้กำลังรบซึ่งเลียนแบบมาลีโดเนียของอเล็กซานเดอร์มาใช้ มีทหารราบใช้อาวุธหนัก มีกองทหารม้า ทหารธนู และที่สำคัญคือใช้ช้างศึก ซึ่งทำความประหลาดใจให้กับชาวโรมันซึ่งไม่เคยเห็นช้างด้วย การรบเปิดฉากที่เฮราครีียด (280 B.C) กองทัพโรมันเป็นฝ่ายปราบชัย แต่ไพริสเองก็เสียชีวิตและ

ไพร่พลไปมาก จึงเกิดคำว่า “Pyrrhic Victory” ซึ่งหมายถึงชัยชนะที่ได้มาอย่างสะบักสะบอมเต็มที เหมือนกัน¹

กองทัพของไพร่สบุกถึงละติอุม ส่งคนไปเจรจาให้โรมยอมแพ้แต่โรมปฏิเสธ ทางฝ่ายคาร์เถจเห็นดังนั้นเกรงว่าไพร่สจะมีย่านาจมากเกินไปจึงกลับหันไปช่วยโรม ทางด้านการเงินและทางเศรษฐกิจ (ซึ่งถ้าไม่เพราะเหตุผลนี้ ประวัติศาสตร์โรมันคงจะเปลี่ยนโฉมหน้าไปมากทีเดียว) ไพร่สตัดสินใจทิ้งอิตาลี มุ่งสู่ซิซิลี ต่อจากนั้นก็เตรียมมุ่งแอฟริกา ทำให้พันธมิตรของกรีกเองเกิดระแวง เกรงว่าไพร่สจะมีย่านาจมากเกินไป จึงพากันงดความช่วยเหลือทำให้ไพร่สต้องทิ้งอิตาลี และซิซิลีทั้งสองแห่ง เพราะหลังจากที่รุกรานเข้าไปในแชนนีอุมก็ถูกโรมันปะทะถอยออกมาต้องยกกองทัพกลับกรีก ด้วยความหวังที่จะกลับไปยังมาซิโดเนีย แต่ปรากฏว่า 3 ปีต่อมาก็ถูกลอบปลงพระชนม์ในการรบที่ภาคใต้ของกรีก ทหารกรีกที่ยังคงเหลืออยู่ในเขตแมกนากรราเซียก็ต้องยอมจำนนกับโรมัน ทำให้รัฐกรีกทั้งหมดต้องยอมเป็นพันธมิตรกับโรมัน

ปี 265 B.C คาบสมุทรอิตาลีทั้งหมดต้องตกอยู่ในอำนาจของโรมัน

มีข้อสังเกตหลายประการเกี่ยวกับการได้มาซึ่งชัยชนะของโรมันครั้งนี้ คือ

1. ความสามารถของกองทัพ ชาวโรมันในยุคแรกได้แสดงออกซึ่งลักษณะความเป็นทหารที่ดี กองทหารที่จัดตั้งขึ้นก็ได้รับการฝึกฝนอย่างดี และส่วนใหญ่เป็นอาสาสมัครผู้กล้าหาญทั้งสิ้น

2. การปฏิบัติต่อรัฐที่พ่ายแพ้ ทหารโรมันจะปฏิบัติต่อผู้แพ้เป็นอย่างดี บางพวกก็จะได้รับสิทธิความเป็นพลเมืองโรมัน ได้รับสิทธิในการปกครองตนเอง แต่ต้องมาประจำการในกองทัพโรมันด้วย มีกองทหารโรมันไปประจำในดินแดนที่ยึดครองได้ด้วย นอกจากนี้ก็ส่งเสริมให้มีการแต่งงานระหว่างชาวโรมันกับชาวพื้นเมือง ซึ่งเท่ากับเป็นการแพร่ขยายภาษาโรมัน (ละติน) และขนบธรรมเนียมโรมันไปทั่วแหลมอิตาลี

3. การแบ่งแยกแล้วปกครอง (Divide and Rule) นโยบายของโรมันคือแบ่งแยกนครรัฐต่าง ๆ ออกจากกัน เพื่อป้องกันการรวมกันเป็นศัตรูต่อโรม รัฐเหล่านี้จะถูกแบ่งแยกกันทำสนธิสัญญา และห้ามทำสนธิสัญญาเป็นพันธมิตรระหว่างกัน

4. ถนนโรมัน การที่ไม่มีพรมแดนธรรมชาติเป็นเครื่องกีดขวาง ทำให้โรมันสามารถรวมรัฐต่าง ๆ ในอิตาลีเข้าด้วยกันง่ายขึ้น พวกโรมันจะสร้างถนนจากโรมันไปยังนครรัฐต่าง ๆ ทุกนครรัฐ

¹Arthur E.R.Boak,Sinnigen, *op. cit.*, p.p. 78–79

เพื่อที่ว่าถ้าเกิดเหตุฉุกเฉินขึ้น โรมันก็จะสามารถส่งทหารไปทันที่ที่ ถนนเหล่านี้ได้กลายเป็นเส้นทางการค้า การส่งเจ้าหน้าที่ไปเก็บภาษี หรือราชการอื่น ๆ ด้วย ดังที่มีคำกล่าวที่ว่า “ถนนทุกสายมุ่งสู่กรุงโรม”

3. จักรวรรดิคาร์เธเจียน

โลกเมดิเตอร์เรเนียนในสมัยคริสตศตวรรษที่ 3 B.C นั้นมีลักษณะเป็นการแบ่งแยกอำนาจซึ่งกันและกันกรีกในฐานะเจ้าวัฒนธรรมเก่า แผ่ขยายวัฒนธรรมของตนไปโดยรอบ แม้จะหยุดชะงักในช่วงสมัยอเล็กซานเดอร์ชั่วคราว แต่ก็แพร่หลายมากทางตะวันตก ทางภาคตะวันออกเป็นเส้นทางการค้า มีการสร้างเมืองแบบกรีก มีผู้อพยพไปอยู่เป็นจำนวนมาก ทำให้ดินแดนรอบฝั่งเลอวังต์กลายเป็นศูนย์กลางของอารยธรรมเฮลเลนิก ซึ่งกลายเป็นสิ่งเชื่อมต่อกับเอเชียน้อยหรือแม้กับแผ่นดินแม่ของกรีกเอง โดยข้อเท็จจริงนั้นโลกเฮลเลนิสติกได้แตกสลายลงภายหลังการสิ้นพระชนม์ของอเล็กซานเดอร์ แม่ทัพของพระองค์ต่างเข้าแย่งปกครองดินแดน นายทหารคนหนึ่งปกครองมาซิโดเนียซึ่งก็ได้รวมนครรัฐต่าง ๆ ของกรีกเข้าภายใต้การปกครองดังกล่าวด้วย กษัตริย์ซีลิซติดครองซีเรียเมโสโปเตเมีย และส่วนใหญ่ของเอเชียน้อย มีเมืองหลวงที่แอนติออก ปโตเลอมีและทายาทครองอียิปต์ ดูแล้วก็ถือการแบ่งแยกเขตปกครองกันนั่นเอง แต่สิ่งที่ไม่ได้มีการแบ่งแยกเลยก็คืออารยธรรมซึ่งดูเหมือนจะแผ่ครอบคลุมเมดิเตอร์เรเนียนภาคตะวันออกทั้งหมด การรวมกันโดยทางวัฒนธรรมนี้ยิ่งนับวันก็ยิ่งเข้มแข็ง และเจริญสูงสุดมาถึงสมัยมหาอาณาจักรโรมัน ตะวันตกกลุ่มภาษากรีกเป็นภาษาที่ใช้ในเลอวังต์ ศิลปกรีก รุ่งเรืองในเพอร์กามัม และอเล็กซานเดรีย แนวคิดแบบกรีกแผ่ขยายเข้าไปในเจอร์ซาเล็ม ทำให้รูปแบบอารยธรรมของดินแดนตั้งแต่ฝั่งทะเลอาเดรียติคจนถึงแม่น้ำไนล์ จะมีการพัฒนารูปแบบที่คล้ายคลึงกัน จนถึงสมัยต้นแห่งคริสตกาล

ส่วนทางภาคตะวันตกของทะเลเมดิเตอร์เรเนียนในขณะเดียวกัน คือเมื่อประมาณคริสตศตวรรษที่ 3 B.C กลับไม่เจริญเท่าภาคตะวันออก ทั้ง ๆ ที่ก็มีอาณาจักรของกรีกหลงเหลืออยู่ เช่นอาณาจักรของไพรัสหรือซีราคิวส์ แต่เท่าที่เรารู้ทราบแล้วว่าอาณาจักรทั้งสองนี้ประสบความสำเร็จล้มเหลว วัฒนธรรมเฮลเลนิกยังมีได้เผยแพร่มายังโรม และคาร์เธจจึงอยู่ห่างไกลจากรูปแบบอารยธรรมของทั้งกรีกและโรม

พวกฟินิเซียนได้มาตั้งอาณานิคมที่บริเวณฝั่งเหนือของลิเบีย ตั้งแต่เมื่อประมาณคริสตศตวรรษที่ 9 B.C โรมันเรียกดินแดนนี้ว่าคาร์เทโก Carthago แต่ตัวชาวพื้นเมืองเองนั้นเรียกตนเองว่าเคอร์จาท Kirjath พวกนี้เป็นพวกเชื้อสายเซมิติกเช่นเดียวกับพวกคะนันในที่แห่งปาเลสไตน์

และเป็นคนละพวกกับยิวอุปนิสัยโดยทั่วไปโหดร้าย สามารถฉีกเนื้อศัตรูออกเป็นชิ้น ๆ หรือฆ่าคนได้ทั้งเมือง มีความเชื่ออย่างบ้าคลั่งในเรื่องไสยศาสตร์ เทพเจ้าสำคัญคือแอสตาร์ท (Astarte) คือเทวีแห่งพระจันทร์ผู้มีได้มุงสอนทางด้านศีลธรรมให้แก่ประชาชนแต่ประการใด อีกองค์หนึ่งคือโมลอค (Moloch) เทพเจ้าแห่งไฟ นิยมเครื่องสังเวยคือชีวิตเด็ก พวกคาร์เทจเป็นพ่อค้าเช่นเดียวกับฟินิเซียน มีเรือไปรับซื้อตะกั่วถึงอังกฤษ มีกองคาราวานไปหาซื้องาช้าง ทาสและเพชรพลอยจากกาฬทวีป จากคริสตศตวรรษที่ 6 B.C เป็นต้นมาคาร์เทจก็เริ่มนโยบายขยายอาณาเขต เช่น เริ่มรุกรานและมั่งคั่งชาวเมืองลงเป็นทาส ต่อจากนั้นก็ขยายไปถึงนูมิเดีย สเปนตอนใต้และถึงซาร์ดิเนีย ซึ่งร่ำรวยด้วยโลหะ แล้วรุกต่อไปถึงภาคตะวันตกของซิซิลี สิ่งที่คาร์เทจได้จากอาณานิคมนั้นนอกจากผลทางการค้าแล้วก็คือ เครื่องบรรณาการและความมั่งคั่งอื่น ๆ คาร์เทจจึงจำเป็นต้องตั้งกองเรือตระเวนรักษาน่านน้ำซึ่งเป็นเส้นทางการเดินเรือของตนไว้รวมทั้งต้องสร้างความมั่นคงทางกองทัพบกที่จะส่งเข้าไปรักษาดินแดนที่ตนยึดได้ คาร์เทจใช้วิธีการปกครองแบบเจ้านาย มีรัฐธรรมนูญคล้ายกรีกและโรมัน คือมีมาจิสเตร 2 คน มีสภาประชาชนที่มีอิทธิพลน้อยกับสภาสูงซึ่งมีอิทธิพลอย่างเหลือเกิน เพราะสภาประชาชนจะไม่มีสิทธิออกเสียงใด ๆ เลยคณะกรรมการเมืองชุดหนึ่งจะกุมอำนาจเด็ดขาดทุกประการ ผู้นำมีอำนาจเด็ดขาดในการประกาศสงครามกับดินแดนอื่น

โดยทั่วไปนั้นคาร์เทจมีความภาคภูมิใจมากในความมั่งคั่ง และอำนาจของตนว่า ไม่มีผู้ใดเทียบเท่าได้ในลักษณะเดียวกับที่เอเธนส์เคยรุ่งเรืองมาก่อน ไม่มีกองทัพเรือของชาติใดจะมาเทียบเท่าได้ ทางแถบตะวันตกของทะเลเมดิเตอร์เรเนียนจึงถูกกำหนดให้เป็น “คาทาจินีเนียนเลค” (Cathaginian lake) และจากการที่คาร์เทจเคยทำสัญญากับโรมก็มองเห็นเจตนาอย่างแจ่มชัดว่าต้องการปิดทอ้งทะเลด้านนี้เป็นของตน ดังนั้นเมื่อนับวันโรมเริ่มขยายอำนาจออกมามากขึ้นตามลำดับ คาร์เทจก็เริ่มหวาดระแวง และมีโอกาสที่จะกระทบกระทั่งกันได้ง่ายขึ้น และอาจจะกล่าวได้อย่างไม่เป็นการผิดไปจากความจริงนักว่ ในท่ามกลางการแข่งขันระหว่างมหาอำนาจทั้งสองแห่งนี้จะมีลักษณะเสมือนว่าโลกทั้งโลกฝากโชคชะตาไว้กับทั้งสองฝ่าย¹

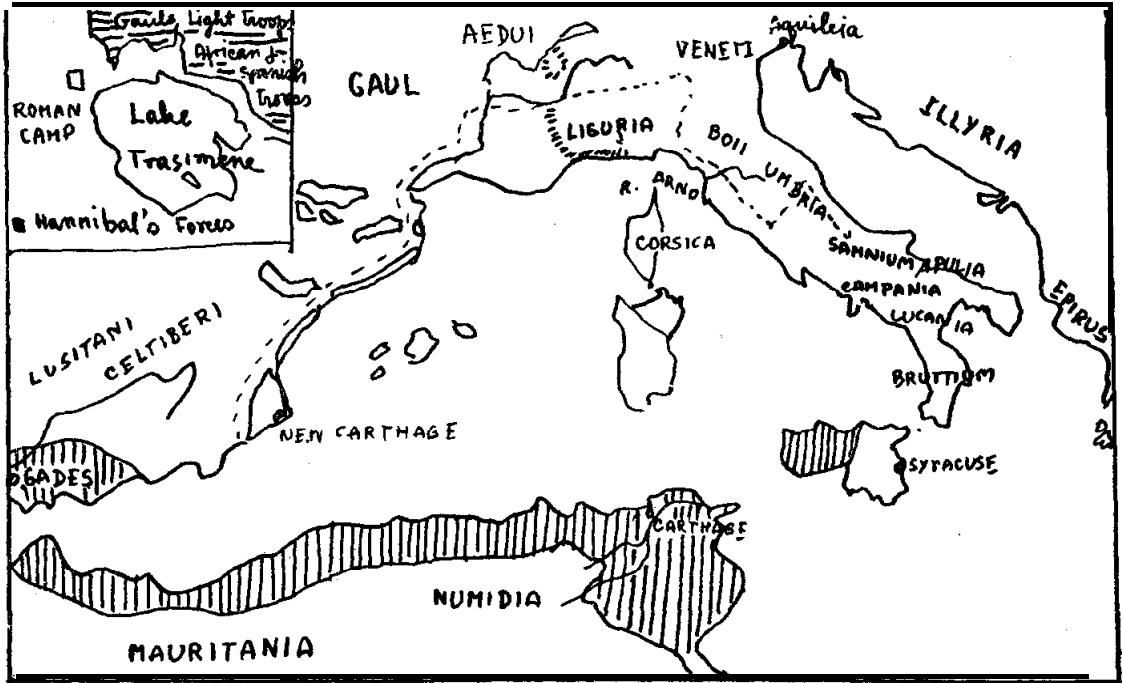
4. สงครามปุนิก (The Punic War)

4.1 สงครามครั้งแรก

ลัทธิจักรวรรดินิยมของโรมันนั้นเริ่มขึ้นในราว 264 B.C หลังจากที่โรมมีชัยเหนือดินแดนต่าง ๆ ในคาบสมุทรอิตาลีแล้ว 8 ปี แสนยานุภาพของโรมแผ่ขยายไปทั่วดินแดนแถบเมดิเตอร์

¹Robinson. op. cit., p.p. 86–87

เรเนียน ในที่สุดก็เกิดปะทะกับคาร์เทจผู้ทรงอำนาจทางทะเล การต่อสู้ของเขาเป็นเอาตายเพื่อชิงความเป็นใหญ่ กินเวลานานเกือบ 120 ปี เริ่มตั้งแต่ปี 264 B.C จนถึง 146 B.C มีสันติภาพช่วงเวลาสั้น ๆ เท่านั้น ส่วนสงครามเพื่อเอาชนะดินแดนอื่น ๆ ได้ดำเนินอยู่อีกเกือบ 250 ปี มาสิ้นสุดเมื่อประมาณ 30 B.C จึงนับได้ว่าประวัติศาสตร์ของโรมันนั้นเป็นประวัติศาสตร์ของนักรบเกือบตลอดสมัยแห่งอาณาจักรดังกล่าว

เส้นทางเดินทัพของฮันนิบาล

สงครามกับคาร์เทจนั้นเริ่มขึ้นในช่วงที่โรมันกำลังทำสงครามเพื่อขยายเขตแดนในแหลมอิตาลีความขัดแย้งที่เกิดก็คือการแข่งขันกันเข้าครองครองซิซิลี สงครามยืดเยื้อมาถึง 23 ปี กำลังสำคัญของโรมันคือกองทัพบกในขณะที่กำลังสำคัญของคาร์เทจคือกองทัพเรือ ทำให้โรมต้องพยายามปรับปรุงกองทัพเรือของตนให้เข้มแข็งขึ้นมาบ้างแม้จะขาดความชำนาญในการสร้างเรือและขาดความรู้ในด้านยุทธวิธีรบทางเรือ โรมก็หาได้ย่อท้อไม่ได้ลงมือสร้างเรือรบขึ้นมา

โพลีไบอัส (Polybius) ได้เขียนเล่าไว้ว่าไม้ชาวโรมันได้ใช้ซากเรือของคาร์เทจนั่นเองเป็นแบบสร้างเรือขึ้น ในขณะที่กำลังสร้างเรือ ก็มีการฝึกฝิพายบนบกโดยใช้ม้านั่งยาว ๆ หัดแจวและพาย สร้างสะพานไม้มีขอเหล็กตรงปลาย พอเรือทั้งสองฝ่ายมาเทียบลำ ทหารโรมันก็จะจรดปลายสะพานไม้ลงบนดาดฟ้าเรือของข้าศึก ทหารโรมันก็วิ่งไปตามสะพานไม้ลงบนดาดฟ้า สู้รบกันด้วยอาวุธสั้นเหมือนกับการสู้รบบนบกซึ่งทหารโรมันมีความชำนาญมากกว่าทหารคาร์เทจ

ผลปรากฏว่าโรมันเอาชนะคาร์เถจได้หลายครั้ง คาร์เถจต้องยอมสงบศึก และซิซิลีก็ต้องตกเป็นของโรมโดยเด็ดขาด

จากการได้ซิซิลีนี้มีผลอย่างมากต่อโรม ในฐานะที่ซิซิลีเป็นดินแดนมั่งคั่ง อยู่นอกบริเวณแหลมอิตาลี การขยายอำนาจออกดังนี้จึงเท่ากับเป็นการเริ่มสมัยแห่งจักรวรรดินิยมของโรม เพราะอย่างน้อยที่สุดในการทำสงครามกับคาร์เถจนั้นโรมต้องอาศัยความช่วยเหลือจากพันธมิตรอิตาลีอื่น ๆ ซึ่งเมื่อเสร็จสงครามแล้วโรมก็ต้องตอบแทนด้วยการเปิดโอกาสให้ดินแดนเหล่านั้นมีสิทธิปกครองตนเอง โรมปฏิบัติตามพันธกรณีนั้น แต่ในขณะเดียวกันก็ยังคงมีความต้องการที่อยู่ภายใต้การปกครองของตนอยู่

ชาวพื้นเมืองซิซิลีเองก็ไม่คุ้นกับการปกครองตนเองมาก่อน จึงไม่สามารถที่จะรวมเข้าเป็นสมาพันธ์โรมันได้ โรมจำเป็นต้องปกครองซิซิลีในแบบเมืองขึ้นมากกว่าที่จะยกย่องเป็นดินแดนพันธมิตรนอกจากนี้ในสงครามที่ผ่านมาโรมก็เสียหายมาก ต้องการที่จะฟื้นฟูตนเองหลายด้าน การเกษตรกรรมตามแบบเดิมของพวกเขาละดิงก็เริ่มเป็นที่เบื่อหน่าย หันไปปลูกองุ่นและโอลิฟแทนการปลูกข้าวโพด ทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องหาทุนมาจากแหล่งอื่น บังเอิญว่าซิซิลีก็เป็นชัยภูมิที่เหมาะสมกับการเพาะปลูกข้าว ประการสุดท้ายก็คือโรมนั้นเป็นชาติที่มักจะยอมรับสิ่งที่ดำเนินอยู่แล้วในดินแดนที่ยึดได้ และซิซิลีเองก็ไม่แปลกที่จะต้องเสียภาษีบำรุงชาติอื่นอย่างที่ซิซิลีเองก็เคยเสียภาษีให้กับคาร์เถจมาก่อนหน้านี้ โรมจึงได้ประโยชน์จากการได้ซิซิลีจากทั้งเงินภาษี พืชผลแทนภาษี และข้าวปลาอาหารที่เหลือจากการกินอยู่ของกองทหารที่ไปตั้งประจำในที่ต่าง ๆ นั้นก็ต้องถูกส่งตรงไปยังโรม ผลร้ายที่ตามมาคือพืชผลในอิตาลีเองราคาลดลงรวมทั้งเกิดปัญหาทางด้านเกษตรกรรมภายในของโรม ชำราชากรของโรมเองที่ถูกส่งออกไปก็เริ่มมองเห็นประโยชน์ส่วนตน ในการเรียกภาษีบางครั้งจึงเกิดความไม่ยุติธรรม หรือเงินนั้นมิได้กลับมาถึงโรมอย่างแท้จริง

ปัญหาต่อมาก็คือ การที่ซิซิลีจำเป็นต้องมีผู้ปกครอง ต้องการให้มีกองทหารสี่เจียน (legion) ไปประจำ และจะต้องมีผู้นำที่ เป็นผู้บังคับบัญชา เกิดข้อพิพาทระหว่างชาวโรมันและชาวอาณานิคมขึ้นทันทีว่าจะเลือกจากฝ่ายใด แต่ในที่สุดตั้งแต่ปี 227 B.C ได้มีการแต่งตั้งเพรเตอร์ไปจากโรมโดยการเลือกตั้งเป็นปี ๆ คนหนึ่งไปปกครองซิซิลีอีกคนหนึ่งส่งไปซาร์ดิเนีย¹ มีอำนาจเป็นกงสุล บังคับบัญชาทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน ซึ่งการให้อำนาจดังนั้นก็เทียบเท่ากับได้อำนาจกษัตริย์เอกราชปดัยเสมือนเป็นกษัตริย์ในดินแดนเล็ก ๆ อื่น ๆ อีกนั่นเอง ดังที่ซีเซโรเปรียบเทียบไว้ว่าคำพดของผู้ว่าราชการเหล่านี้ก็กลายเป็นกฎหมาย ดินแดนก็อยู่ไกลจากโรม เมื่อนานไปผู้ว่า

¹ ถูกผนวกเข้ามาในปี 239 B.c

ราชการเหล่านี้ก็เริ่มเพิ่มอำนาจของตนจนกลายเป็นทรราชย์ การได้มาซึ่งดินแดนซีซิลีนั้นจึงกลายเป็นการได้มาที่มีนักประวัติศาสตร์บางท่านกล่าวบอกว่า ไม่ได้ประโยชน์ใด ๆ แก่ชาวโรมันเลย ซ้ำยังทำให้เกิดลักษณะใหม่ในทางการเมืองของชาติ ซึ่งแต่เดิมเมื่อยังคงมีการขยายอำนาจอยู่บนแหลมอิตาลีนั้น เมื่อได้ดินแดนใดมา โรมก็ยังม่จิตใจนักถึงหลักเสรีภาพ นักถึงความ เป็นเสรีชน แต่บัดนั้นก็กลับไปถือแนวการยึดครองตามแบบตะวันออก มองเห็นการแสวงหา ผลประโยชน์มากกว่าการคำนึงถึงเรื่องสิทธิ

ในด้านวัฒนธรรมที่เคยมีอิทธิพลต่อโรมันก็คืออารยธรรมเฮลเลนิก ซึ่งถ่ายทอดมาถึง ชาวโรมันโดยพวกอิตาลีกัน ต่อมาเมื่อโรมแผ่ขยายอิทธิพลมาถึงแคว้นปาเนีย ก็ได้เรียนการช่างฝีมือ และวิธีการค้าขาย เมื่อได้คารินตุสและดินแดนอื่น ๆ ทางภาคใต้ ก็ได้คุ้นเคยกับศิลปะกรีกและ วรรณคดีกรีก บุคคลหนึ่งคือ ลิวอุส อันโดรนิคัส (Livius Andronicus) ได้เขลยจากสงคราม ทำให้ ต่อมากลายเป็นบุคคลแรกที่ได้แปลคำประพันธ์และบทละครกรีกเป็นภาษาโรมัน เมื่อได้ซีซิลีมา ก็ยังทำให้โรมันได้มีโอกาสเห็นรูปแบบอารยธรรมอีกแบบหนึ่งในลักษณะที่ต้องการแข่งขัน ชิรา- คิวส์และเมืองกรีกอื่น ๆ กลายเป็นศูนย์กลางความฟุ่มเฟือย และ เลือกอารูปแบบที่ไม่ดีมาอวด กันมากกว่าที่จะเลือกเอาส่วนที่ดีงามมาปฏิบัติ นายทหารโรมันที่มาประจำอยู่ต่างแดนเริ่มเสียนิสัย และเมื่อกลับมายังโรมก็เอานิสัยเสีย ๆ นั้นกลับมาด้วยเริ่มมีการจัดแสดงการละครกรีก แต่ใช้ ภาษาละติน มีการประพจน์ปฏิบัติตนในแนวแปลก คุณธรรมเก่าแก่ที่เคยมีในสมัยรวมชาติก็เปลี่ยน ไปเป็นการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว การไฝ่หาความสำราญอย่างไม่สิ้นสุด

สรุปสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปภายหลังสงครามครั้งที่ 1

1. ความมั่งคั่งทางทรัพย์สิน การได้ดินแดนเพิ่มขึ้นอย่างมากทำให้เกิดตลาดการค้าของ โรมแผ่ขยายออกไปการเกษตรกรรมเปลี่ยนเป็นการเกษตรกรรมขนาดใหญ่ใช้แรงคนมาก ส่วนใหญ่ ก็คือแรงงานทาสจากดินแดนที่พิชิตได้ นับเป็นผลดีต่อเศรษฐกิจเป็นอันมาก จนถึงปี 200 B.C จำนวนกสิกรตามที่ดินผืนเล็ก ๆ ก็ลดลงอย่างน่าหวงใจ ชาวนาต้องทิ้งที่นามุ่งเข้าสู่กรุงโรมเพื่อ หางานทำ ราษฎรขายเรียกร้องหาอาหาร และความคุ้มครองจากรัฐ ส่วนพวกที่มั่งคั่งก็คือนาย ทหารที่ไปทัพ ผู้รับเหมาก่อสร้าง และพวกเจ้าของที่ดินผืนใหญ่ ๆ นับเป็นครั้งแรกของโรมันที่ เกิดคนมั่งคั่งขนาดมหิมาและคนยากจนแทบไม่มีอาหารจะรับประทาน มีพวกพ่อค่านำเงินจาก สเปน ข้าวสาลีจากอัฟริกาและซีซิลีเพชรพลอยและสินค้าฟุ่มเฟือยจากภาคตะวันออก มีภาษี ที่เก็บจากอาณานิคม ทำให้รัฐบาลมั่งคั่งร่ำรวยขึ้น ในบรรยากาศเช่นนี้คนชั้นสูงเริ่มเสื่อมลง ใช้ ชีวิตอย่างฟุ่มเฟือยตามแบบโลกเฮลเลนิสติก ดังที่รอยสลักของโรมันกล่าวไว้ว่า “การสรรเสริญ

เหล่าองุ่นและความรัก เป็นภัยต่อสุขภาพ แต่ก็ทำให้โลกน่าอยู่ขึ้น”¹

2. การปกครองเมืองขึ้นอย่างผิดพลาด ผู้ว่าราชการรัฐ หรือที่เรียกว่าเพเรเตอร์ คอยดูแลมณฑลที่อยู่ไม่ไกล และโปรเพเรเตอร์ ซึ่งเป็นข้าหลวงประจำมณฑลที่อยู่ไกลออกไป บุคคลเหล่านี้จะมีเอกสิทธิ์ในการบริหารงานอย่างเต็มที่ ซีเนทซึ่งอยู่ส่วนกลางก็ไม่เคยกับการปกครองอาณานิคมที่อยู่ห่างไกล ก็ปล่อยอำนาจทั้งทางพลเรือนและทางทหารอยู่ในมือของคณะผู้ปกครองนั้น มีการเก็บภาษีตามอำเภอใจ การลงโทษก็แล้วแต่จะตัดสินใจเอาเอง บางครั้งก็ไม่ยอมลาออกจากตำแหน่ง นักพูดคนสำคัญ เช่น ซีเซโรเคยกล่าวไว้ว่า

“ผู้ว่าการรัฐเหล่านี้ในปีแรกก็ปล้นเพื่อตัวเอง ปีที่สองเอาไว้หว่านหาพวก และปีที่สามเอาไว้ให้ผู้พิพากษา” อย่างไรก็ตามส่วนดีก็มีอยู่ คือ การนำความเจริญรุ่งเรืองไปสู่บ้านเมืองเหล่านั้น เช่น สันติสุข กฎหมายการใช้เงินตราและถนนหนทาง

3. ช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจน พวกที่มั่งคั่งส่วนใหญ่เป็นเพราะ

- ก. การค้าอาวุธสงคราม สร้างถนน สะพาน รวมทั้งการจัดหาเสบียงให้กองทัพ
- ข. การให้กู้เงินด้วยดอกเบี้ยแพง ๆ
- ค. การกว้านซื้อที่นาเล็ก ๆ จากชาวนาผู้ยากจน ใช้แรงงานทาสแทนชาวนาเหล่านี้
- ง. รายได้จากการฉ้อฉลจากดินแดนอาณานิคม

4. ทหารรับจ้างเข้ามามีบทบาทแทนทหารอาสาสมัคร พวกทหารเหล่านี้จะทำการรบเพื่อเงิน

5. คุณธรรมโรมันแบบเก่าลบลบกันไป ชาวโรมันรักการใช้ชีวิตฉาบฉวย มีการฉ้อราษฎร์บังหลวงเพื่อซื้อความสะดวกสบาย แทนการทำงานหนัก เสียสละเพื่อชาติ และการใช้ชีวิตอย่างง่าย ๆ เหมือนคนรุ่นเก่า

6. ปัญหาเรื่องทาส ปี 146 B.C โรมมีเชลยศึกจากคาร์เธจถึง 50000 คน และต่อมาได้เพิ่มจากดินแดนอื่นอีก มีการใช้เหล็กเผาไฟนาบทำเครื่องหมาย ก่อความไม่สงบขึ้น เช่น ต่อมาในสมัยของสปาร์ตาคัส ได้ยึดเอาภูเขาไฟเวสสุเวียสเป็นที่หลบซ่อน แต่ภายหลังก็ถูกฝ่ายรัฐบาลปราบปราม ถูกลงโทษด้วยการตรึงไม้กางเขนเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก

4.2 สงครามปุนิกครั้งที่สอง 218–201 ปี ก่อนคริสตกาล

ประมาณ 13 ปีต่อมา โรมยึดครองดินแดนต่อมาคือคอร์สิกาและซาร์ดิเนีย รวมทั้งมีชัยชนะ

¹ดู Edward Mcnall Burns, *Western Civilizations* (W.W Norton and Company, Inc. 1958) p. p. 214-215

เหนือพวกโกลที่บริเวณแม่น้ำโปโดยเด็ดขาด ฝ่ายคาร์เถจหลังจากพ่ายแพ้โรมในครั้งแรกแล้วก็พยายามปรับปรุงกองทัพใหม่ จนถึงสามารถรุกเข้าไปในสเปน มีผู้นำสำคัญคือฮามิลคาร์ บาร์คา (Hamilcar Barca) มีบุตรเขยคือ ฮัสดรูบาล ไปตั้งเมืองใหม่ในสเปนคือ นิวคาร์เถจ¹ ต่อมาก็แผ่ขยายขึ้นไปถึงตอนเหนือแม่น้ำเอโบร ฮัสดรูบาลถูกฆ่าตาย ฮันนิบาล บุตรชายของฮามิลคาร์ จึงเป็นผู้นำต่อมา ได้สาบานที่จะแก้แค้นโรม

ฮันนิบาลเข้ายึดเมืองซากุนตุม พันธมิตรของโรมในสเปน และยกทัพข้ามภูเขาพีเรเนส มาสู่ภาคใต้ของแคว้นโกล ข้ามภูเขาแอลป์ เข้าสู่ลุ่มแม่น้ำโป ร่วมมือกับโกลซึ่งเกลียดชังโรมัน เดินทัพข้ามภูเขาอเพนไนน์เตรียมเข้าสู่กรุงโรม ทหารโรมันต่อต้านไม่ได้ในการรบที่ทราซิเมเน (Trasimene) โรมันเสียหายอย่างหนักเสียทั้งกองพล ผู้บัญชาการทัพและเสียทหารถึงสามหมื่นคน ชาวโรมันกลับลุกขึ้นสู้ในการรบครั้งสำคัญที่คานาเอ (Canae) เมื่อปี 216 B.C โรมแพ้อีก เสียทหารไปทั้งหมด 50000 คน แต่ถึงกระนั้นฮันนิบาลก็ยังไม่ได้รับชัยชนะขั้นเด็ดขาด เพราะไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลของตนอย่างเต็มที่ ถึงแม้จะได้พระเจ้าฟิลิปที่ 5 แห่งมาซิโดเนียเป็นพันธมิตรก็ตาม โรมใช้วิธีรบแบบถ่วงเวลาเพื่อรอให้คาร์เถจอ่อนล้าไปเอง จนถึงปี 204 B.C สกิปิโอ (Scipio) แม่ทัพโรมันก็บุกเข้าอัฟริกาปราบคาร์เถจลงอย่างราบคาบในการรบที่ซามา (Zama) เมื่อปี 202 B.C ฮันนิบาลพ่ายแพ้เป็นครั้งแรกและครั้งเดียวของเขา หนีการจับกุมไปได้ ประวัติศาสตร์บางแห่งจารึกว่าเขาหนีไปเอเชียน้อยและตีมายพิชิตตายที่นั่น แม่ทัพโรมันได้รับสมญาว่า “สกิปิโอ อัฟริกันัส” อำนาจของคาร์เถจก็สิ้นสุดลงในปี 201 B.C คาร์เถจยอมโอนดินแดนของตนในสเปนให้โรม ยอมชดใช้ค่าเสียหายต่าง ๆ และยอมให้โรมันควบคุมการค้าในนโยบายต่างประเทศของคาร์เถจต่อไป

ผลของสงครามปุนิกครั้งที่สอง

1. โรมได้อำนาจสูงสุดในแหลมอิตาลี อาจจะกล่าวได้โดยไม่ผิดข้อเท็จจริงว่า การทำสงครามปุนิกครั้งที่สองนี้มีความสำคัญต่อโรมมากที่สุด เพราะจากสงครามครั้งนี้ทำให้โรมกลายเป็นมหาอำนาจที่ยิ่งใหญ่ทางภาคตะวันตกของเขตทะเลเมดิเตอร์เรเนียนด้วย และทำให้การขยายดินแดนของโรมันที่จะกระทำต่อไปในอนาคตนั้นทำได้ทุกทิศทาง โรมกลายเป็นเอกราชปดีย์ วางตัวเป็นคู่แข่งกับอาณาจักรใหญ่ทางตะวันออกในอดีตได้อย่างสง่าผ่าเผย และตลอดเวลาอีก 50 ปี ต่อมาที่เราจะเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับโรมัน ก็จะสังเกตเห็นได้ว่า โรมจะมีความสำนึกในเรื่องสิทธิและความรู้สึกของประชาชนในดินแดนที่ตกมาอยู่ภายใต้การปกครองของโรมันน้อยลงทุกที

¹ ปัจจุบันคือเมืองคาร์ทาจินา

ภายในโรมเอง การปกครองก็เปลี่ยนเป็นลักษณะที่ฝ่ายปกครองจะหันหลังชนฝา และสู้แค่ตายเพื่อรักษาอำนาจปกครองสูงสุดไว้ในมือพวกตน แม้จะต้องมีการต่อสู้ถึงเสียเลือดเนื้อ ในบางครั้งก็ไม่มีฝ่ายใดเปลี่ยนแปลง การปกครองสมาพันธ์ก็เป็นไปอย่างเฉียบขาด เช่นเมื่อ คาบิว และตารนตุม มีที่ทำขาดความจงรักภักดี โรมก็ “สั่งสอน” อย่างที่หวังว่าจะไม่มีผู้ใดกระทำต่อโรมอีก รวมถึงดินแดนและดิน” 12 แห่ง “ที่เคยเป็นมิตรก็ถูกบังคับให้ต้องเสียภาษี โดยเฉพาะบรูตียมซึ่งร่วมมือกับสันนิบาตในสมัยสงครามปุนิกก็ถูกลงโทษอย่างรุนแรงและกดพลเมืองลงเป็นทาส

ในลักษณะเช่นนี้ ความเป็นสมาพันธ์รัฐของดินแดนทั้งหลายบนแหลมอิตาลีก็สิ้นสุดลง เหลือเพียงโรมและแคว้นภายใต้การปกครองเท่านั้น โรมและอิตาลีกลายเป็นสิ่งเดียวกัน หมายถึงว่าประชากรโรมันเท่านั้นที่มีอภิสิทธิในนาประการ ในขณะที่สิทธิของประชาชนในแคว้นอื่นจะถูกตัดทอน ทำให้ผู้ที่ได้เป็นพลเมืองโรมันอยู่แล้วก็ไม่ต้องการให้ผู้ที่ได้สิทธิดังกล่าว สปิริตแบบจักรวรรดินิยม (imperial spirit) จึงเริ่มเกิดขึ้นอย่างเต็มตัวโดยเฉพาะความเชื่อที่ว่าเชื้อชาติของตนนั้นยิ่งใหญ่กว่าเชื้อชาติอื่นใด

2. **ชั้นเทโซอำนาจสูงสุดทางการเมือง** ก่อนสมัยสงครามปุนิกนั้น ได้มีระยะหนึ่งที่มีการเคลื่อนไหวเพื่อประชาธิปไตย แต่จากชัยชนะที่ได้รับภายหลังสงครามที่โรมันได้มาพร้อมอำนาจสูงสุดในย่านเมดิเตอร์เรเนียนนั้นกลับกลายเป็นเครื่องมือเพิ่มพูนอำนาจและอิทธิพลของสมาชิกสภาซีเนท ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้สนใจในเรื่องการมีสิทธิมีเสียงทางการเมืองอีกจนกระทั่งถึงสมัยของพี่น้องกรากกี ซึ่งก็เป็นความสนใจในเรื่องการโหวตก็เพื่อหวังประโยชน์ส่วนตัว การตัดสินใจใด ๆ ในทางการเมืองขึ้นอยู่กับการที่วาสภาซีเนทมีมติเช่นใด รัฐธรรมนูญไม่มีความหมาย และในที่สุดก็กลายเป็นว่าเสียงของสภาซีเนทคือกฎหมาย คู่แข่งของสภาซีเนทแทนที่จะเป็นสภาประชาชน ก็กลับกลายเป็นผู้มีอำนาจบริหารอีกระดับหนึ่งคือโปรงกงสุล โดยเฉพาะสกีปิโอ ผู้มีชื่อเสียงจากการรบชนะคาร์เธจ ทำให้ได้รับความนิยมจากราษฎรมากขึ้นทุกที จนสภาซีเนทเกรงว่าจะป็นอันตราย จึงสั่งลดเวลาการดำรงตำแหน่งโปรงกงสุลเหลือเพียงหนึ่งปี ตำแหน่งมาจิสเตรทกลายเป็นตำแหน่งสืบสกุล ผู้มีสิทธิออกเสียงข้างมากก็คือบุคคลในสกุลขุนนาง และที่พวกขุนนางเท่านั้นที่จะมีสิทธิสมัครเข้าเป็นผู้รับเลือกตั้ง ตำแหน่งราชการชั้นสูงในบางครั้ง หรือแทบจะทุกครั้งถูกเก็บไว้สำหรับผู้ที่ มี “สายเลือดผู้ดี” เท่านั้น แม้ตำแหน่งตรีบูรซึ่งเคยอยู่ในมือคนชั้นต่ำก็จะถูกเปลี่ยนไปอยู่ในมือของ “คนชั้นสูง” โดยเด็ดขาด โรมจึงกลายรูปไปสู่ระบอบการปกครองแบบคณาธิปไตย หลงชาติ และอยู่ในมือคนส่วนน้อยเท่านั้น

3. **ผลทางเศรษฐกิจ** เมื่ออำนาจการเมืองตกอยู่ในมือคนชั้นสูงดังกล่าวแล้ว การค้าก็ตกอยู่เฉพาะในมือของคนกลุ่มนั้นด้วย ในระหว่างสงครามพวกนี้จะได้รับสัมปทานให้เป็นผู้ต่อเรือ

ขายอาวุธสงคราม และขายเสบียงให้กองทัพ ในยามสงบก็มีโอกาสไปปกครอง หรือไปทำมาหากิน ในดินแดนที่ได้มาใหม่ เช่น ในซิซิลี และสเปน นอกจากนี้ ในระหว่างสงครามกับอับนิบาลนั้น ทางภาคใต้ได้รับความเสียหายอย่างหนัก เมื่อไม่มีผู้เอาใจใส่ฟื้นฟูหลังจากนั้น ที่ดินก็ถูกทิ้งร้าง ผู้คนพากันทิ้งถิ่นอพยพเข้ามายังกรุงโรมเป็นจำนวนมาก พวกทหารที่ทิ้งที่นาไปทัพ ก็เลือกเป็น ทหารต่อเพราะพอใจที่จะได้รับเงินเดือนอย่างสม่ำเสมอมากกว่าจะไปคิดเสี่ยงทำไร่ทำนาอีก ทหารบางส่วนก็เสียชีวิตไปจากปี 205—204 B.C จำนวนพลเมืองลดลงจาก 291,000 ลงเหลือ เพียง 214,000 คน ที่ดินถูกทิ้งร้างว่างเปล่า ไม่มีผู้จับจองทำกินเป็นอันมาก

โอกาสดีเป็นของพวกซีเนเตอร์ซึ่งได้ผลประโยชน์จากการค้าอย่างมหาศาล ตามกฎหมาย คลอเดียปี 218 B.C พวกนี้ก็ออกกว้านซื้อที่ดินซึ่งราคาแสนถูกนั้นไว้ หรือที่ดินใดถูกทิ้งให้รกร้าง ว่างเปล่าก็จะใช้อำนาจฉวยเป็นของตน ที่ดินผืนใหญ่ หรือที่เรียกว่า “Latifundia” ในจักรวรรดิ โรมันจึงกลายเป็นเรื่องธรรมดาโดยเฉพาะในภาคกลางและภาคใต้ ซึ่งสภาพเช่นนี้จะมีผลให้เกิด การเปลี่ยนแปลงไม่เฉพาะในด้านเกษตรกรรม แต่ยักรวมถึงสภาพทางสังคมโรมันต่อมาด้วย¹

แต่เดิมนั้นเจ้าของที่ดินทำงานด้วยตัวเอง มีคนช่วยคนหรือสองคนตามขนาดของเนื้อที่ดิน แต่เมื่อเป็นการเปลี่ยนเจ้าของมาเป็นพวกผู้ดีที่อยู่ในโรม บางครั้งไม่มีเวลาแม้จะไปดูที่ดินของตน และรวมทั้งคนเหล่านี้ก็ไม่เคยเป็นชาวนาด้วย ดังนั้นจึงเรียกร้องจากผู้เช่าที่ดินตามแต่ตนจะเห็น สมควร และไม่สนใจด้วยว่าผู้เช่าที่ดินนั้นจะหามาได้โดยทางใด การใช้แรงงานก็ชอบใช้แรงงาน ทาสตามแบบที่ไปเห็นคาร์เธจใช้แรงงานพวกลิเบียทำให้ทุนค่าใช้จ่ายไปมาก กลายเป็นแพะชั้น ของเจ้าของที่ดินโรมันเริ่มใช้แรงงานทาส มีใบลืฟควบคุม โดยเฉพาะเขตภูเขาทางใต้ซึ่งเหมาะกับการเลี้ยงสัตว์มากกว่า ส่วนใหญ่ก็ใช้แรงงานทาสดองสัตว์ไปเลี้ยง การเกษตรกรรมแทบจะไม่มี หลงเหลืออยู่ ทางภาคกลางรอบ ๆ กรุงโรมก็แทบจะไม่มีการปลูกข้าวโพดอีก เพราะได้รับพืชผล อาหารจากอียิปต์เป็นจำนวนมากแล้ว คนเมืองก็ได้รับการเลี้ยงดูจากรัฐเขตปลูกข้าว เช่น ในอีทรูเรีย ถูกเปลี่ยนเป็นสวนองุ่น หรือไม้ก็เป็นสวนดอกไม้ พืชผลอื่น ๆ และโอลีฟ ซึ่งทำให้แรงงานของ ชาวโรมันมีลักษณะเหมือนถูกขับออกจากที่นาทั้งในภาคใต้ ภาคกลาง และภาคเหนือ บางส่วนหนี ไปหาที่ทำกินใหม่ที่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำโป แต่ส่วนใหญ่กลับวิ่งเข้าไปหางานทำในเมืองหลวง ซึ่งมีผลให้สถานการณ์เลวร้ายยิ่งขึ้น ช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจนกว้างขึ้นจนน่ากลัว

นอกจากนี้ในส่วนของการที่ทำการรบมาใหม่ ๆ ก็ยังรู้สึกว่าการรบเป็นงานที่ตนถนัด กว่างานอื่น ๆ และพวกนี้เองที่จะผลักดันไปสู่ความพยายามที่จะแสวงหาดินแดนใหม่ ตรงกับ

¹ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน T. Walter Wallbank, et. al., **Civilization, Past and Present** (Illinois : Scott Foresman and Company, 1969) p.p. 128-135

ความต้องการของพวกเขาเองด้วยที่อยากจะมียอดดินมากขึ้นและมากขึ้น

4. **คุณลักษณะของชาวโรมันและวัฒนธรรมเฮลเลนิก** จากผลของการทำสงครามเป็นเวลานานนั้นได้สร้างนิสัยที่โหดร้ายให้แก่ชาวโรมันไปพร้อมกัน แม้ทัพบกคนยกเว้นสก็ปิโอ ได้ชื่อว่าชอบทากรุณข้ำศึก และการกวาดต้อนเชลยศึกจำนวนมากกลับโรมก็ได้กลายเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดเปลี่ยนแปลงในสังคมโรมัน ทาสจะถูกขายและได้รับการปฏิบัติไม่ผิดกับสัตว์เลี้ยง โดยลักษณะทั่วไปที่กล่าวถึงมาก่อนหน้านี้โดยสรุปว่า ชาวโรมันเป็นชนชาติที่มีวินัยรักความยุติธรรม และนิยมการปฏิบัติตนตามแบบที่เคยมีผู้ปฏิบัติกันสืบต่อมา ในกรณีเกี่ยวกับทาส ความรู้สึกดังกล่าวของโรมันก็คงจะไม่เปลี่ยนแปลงไปมากนัก แต่เป็นการผลักดันวินัยนั้นไปให้พวกเขาปฏิบัติ และต้องทำตามแบบแผนทุกประการที่ชาวโรมันกำหนด ทั้งนี้จะไม่มีการคำนึงถึงสิทธิของทาสเหล่านั้นเลย

ในสมัยต้นแห่งประวัติความเป็นมาของโรมันนั้น โรมันต้องผจญกับสภาวะแร้นแค้นและต้องดิ้นรนอยู่กับการสงครามเป็นเวลานาน จนเริ่มได้เกี่ยวข้องกับเจ้าของอารยธรรมเฮลเลนิกก็เริ่มได้รู้จักบทละครรู้จักการคิดฝัน และยิ่งเวลาผ่านไป ความเกี่ยวพันนั้นก็ลึกซึ้งขึ้น อิทธิพลของกรีก เริ่มแสดงตัวชัดเจนในวิถีชีวิตของโรมัน ชาวโรมันเริ่มนิยมบทละครสุนทรภูกกรรมเพราะอย่างน้อยบทละครนั้นก็เท่ากับช่วยให้ชาวโรมันหันเหชีวิตจริงที่หิวพันอยู่กับเรื่องของสงคราม พวกอริสโตแครทให้ความสนับสุนนผู้แต่งคำประพันธ์ มีการแปลภาษากรีกเป็นโรมัน บทประพันธ์หนึ่งที่แอนโดรนิคัส (Andronicus) แปลก็คือ มหากาพย์โอดิสเสีย์ เนเวียส (Naevius) เขียนบทวีเกี่ยวกับเรื่องสงครามปุนิกครั้งที่สอง เอนเนียส (Ennius) แต่งบทประพันธ์โศกนาฏกรรมตามแบบกรีกรวมทั้งประวัติศาสตร์โรมันสมัยแรก และอีกท่านหนึ่งคือฟาบิอุส พิคเตอร์ (Fabius Pictor) ก็แต่งบทร้อยแก้วและกล่าวถึงความเป็นมาของโรมันเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะเมื่อผลงานวรรณคดีเฮลเลนิกแพร่หลายเข้ามามากขึ้น ชาวโรมันเหล่านี้ก็ยิ่งเกิดความรู้สึกว่าตนนั้นเป็นชาติอารยะยิ่งกว่าพวกเขาเรียนโดยรอบ พวกเขาจะพยายามศึกษาและให้ความสนใจอย่างกระตือรือร้นยิ่งขึ้น ยิ่งพวกเขาชั้นสูงก็วางตนเป็นผู้ให้ความอุปถัมภ์ผลงานเหล่านั้นในลักษณะที่ตนเองก็ยอมรับว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นการ “ประเทืองปัญญา” แก่พวกพ้องตน

มีข้อสังเกตที่ควรกล่าวถึงในที่นี้คือขณะที่คนกลุ่มหนึ่งสนใจแบบอย่างเฮลเลนิกนั้นคนส่วนใหญ่ยังคงป่าเถื่อน ใจแคบ ไร้การศึกษา มีพวกชนชั้นหัวหน้าอีกไม่กี่คนที่เริ่มมีความรู้สึกในแบบเสรีนิยมปัจจุบันดังนั้นในสมัยรีบลิค ที่คาบเกี่ยวกับลักษณะจักรวรรดินิยมนั้น มีความสับสนหลายอย่างที่เริ่มขมวดคบยุ่งยาก สปริตใหม่ของความเป็นนักผจญภัยเกิดขัดแย้งกับความคิดเก่าที่มุ่งสนใจเฉพาะภายในประเทศตน การกระทำเป็นอาชีพเกิดขัดแย้งกับการปฏิบัติเชิงสมัครเล่น เหล่านี้กลายเป็นเหตุขัดแย้งที่แต่ละฝ่ายมิได้คิดถึงการทำประนีประนอม แต่กลายเป็นนักนิยมสงครามที่มุ่งตัดสินปัญหาด้วยกำลังและด้วยเลือดอย่างเดียว

สรุปท้ายบทที่ 11

ชัยชนะของโรมันในแหลมอิตาลีและสงครามปุนิก

11.1 การรวมกำลังและการขยายอำนาจ

ระยะเวลาของการรวมกำลังและขยายอำนาจคือตั้งแต่ประมาณปี 265–209 B.C มีชัยชนะเหนือชนชาติต่าง ๆ คือ Aequi Volsci Gaul จนมาประทะกับมหาอำนาจกรีกทางตอนใต้ของคาบสมุทร เปิดฉากการรบที่เฮราเคเรีย (280 B.C) คือสงครามที่ทำให้เกิดคำว่า “Pyrrhic Victory” คือเมื่อกองทัพกษัตริย์ไพริสทรงมีชัยชนะเหนือกองทัพกรีกอย่างสะบักสะบอมเต็มที แต่ต่อมาก็ต้องยอมจำนนในปี 265 B.C

11.2 คุณธรรมที่ทำให้ชาวโรมันมีชัยในสมัยสงครามรวมชาติ นอกเหนือจาก Pietas Dignitas และ Gravitas ก็คือ

1. ความสามารถของกองทัพที่ดี
2. การปฏิบัติอย่างดีต่อรัฐที่พ่ายแพ้
3. วิธีการ “Divine and Rule”
4. การสร้างถนนโรมันติดต่อกัน

11.3 สงครามปุนิก : การขยายตัวลงทางใต้ของจักรวรรดิโรมันด้วยการทำสงครามปุนิกนี้ เท่ากับเป็นการเริ่มสมัยจักรวรรดินิยมของโรมันเพราะเป็นการขยายดินแดนออกนอกบริเวณคาบสมุทรอิตาลี และผลอย่างอื่นก็คือ “การเปลี่ยนแปลงคุณธรรมของชาวโรมันที่นำไปสู่สมัยของสงครามกลางเมืองโรมัน”